

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ
МЕНЕДЖЕРІВ СФЕРИ ТУРИЗМУ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА**

Постановка проблеми. Україна як невід'ємна частина єдиного світового гуманітарного та соціально-економічного простору дедалі більше зазнає впливу глобалізаційних процесів, що, безумовно, позначаються на кон'юктурі ринку праці, висуваючи нові вимоги до рівня професійної підготовки фахівців. Завдання подальшого просування вітчизняних продуктів на світовому ринку туристичних послуг зумовлює потребу у підготовці конкурентоздатних менеджерів туристичного бізнесу.

На думку соціологів, економістів розвинутих країн світу, найважливішим елементом моделі професійної підготовки таких фахівців є формування їхньої компетентності, ознаками якої є орієнтація особистості на ефективну професійну діяльність, самостійність у прийнятті нестандартних управлінських рішень з метою забезпечення конкурентоспроможності фірми, підприємства, установи [11, с. 6].

Аналіз попередніх досліджень. Аналіз наявного стану готовності фахівців сфери туризму до роботи в умовах ринку свідчить про недостатню відповідність їхніх кваліфікацій потребам роботодавців. За даними різних досліджень, багатьом колишнім випускникам ВНЗ бракує низки важливих особистісних професійних якостей, як от: упевненості у здійсненні професійних дій, бажання і здатності розвивати і застосовувати сучасні технології обслуговування, нові форми організації праці, навички здійснення аналізу і прогнозування професійної діяльності. Це свідчить про необхідність удосконалення теоретичних і методичних підходів до організації практичного навчання майбутніх працівників туристичної галузі [11, с. 9].

Покращення ефективності професійної підготовки сучасних фахівців є актуальною проблемою педагогічної теорії і практики. Зокрема, її досліджують у контексті розробки теоретико-методологічних засад реалізації неперервної професійної освіти (І. Зязюн, Н. Ничкало, С. Сисоєва, І. Смирнов та ін.), дидактики професійної освіти (С. Батишев, С. Гончаренко, М. Махмутов та ін.). Утім проблема формування професійної компетентності майбутніх менеджерів сфери туризму все ще залишається недостатньо дослідженою.

Мета статті: зважаючи на актуальність завдання підвищення стандартів якості професійної підготовки майбутніх спеціалістів, метою даної статті є розкриття потенціалу компетентнісного підходу з точки зору формування професійної компетентності майбутніх менеджерів сфери туризму.

Виклад основного матеріалу. Упродовж останнього десятиліття в розвинених країнах Європи та світу триває дискусія з приводу того, як дати людині належні знання, сформувані вміння та компетентності для забезпечення її гармонійної взаємодії з технологічним суспільством, що швидко розвивається.

У контексті розв'язання зазначеного актуального для всієї освітянської спільноти завдання сучасна державна політика України в галузі вищої освіти визнає пріоритетною подальшу теоретичну розробку і реалізацію основних положень компетентнісного підходу до підготовки фахівців. Є усі підстави вважати, що успішність реалізації потенціалу зазначеного підходу визначатиме конкурентоспроможність випускників вітчизняних закладів вищої освіти на глобальному ринку праці.

Зауважимо, що ключовим концептом зазначеного підходу є поняття «компетенція», ідентифікація і визначення якого є окремою науковою проблемою.

Етимологія цього багатозначного терміну пов'язана із латинськими «competens», що означає «відповідний, спроможний», та «competentia» – «коло питань, в яких людина добре обізнана, володіє знаннями і досвідом».

Тлумачний словник української мови визначає термін «компетенція» як: «добру обізнаність із чим-небудь; коло повноважень якої-небудь організації або особи», а відповідний прикметник «компетентний» як такий, що: «має достатні знання в певній галузі; має певні повноваження» [4, с. 198].

Отже, компетентна в певній галузі людина володіє відповідними знаннями і здібностями, котрі дозволяють їй мати обґрунтовані адекватні уявлення про цю галузь та ефективно діяти в ній.

Словник іноземних слів видавництва Макміллан трактує поняття «компетенція» як: 1) здатність зробити щось прийнятним або ефективним методом; 2) систему наявних у людини умінь і знань; 3) уміння, необхідні для виконання певної роботи або завдання [13, с. 835].

За словником російської мови під редакцією С. Ожегова «компетенція» – це певне коло питань, у яких будь-хто добре обізнаний [7, с. 256].

Аналіз термінологічної складової проблеми виявився б неповним без знаходження кореляції змісту двох взаємопов'язаних понять – «компетенція» та «компетентність».

Якими є найбільш поширені трактування терміну «компетентність»?

У «Словнику іншомовних слів» за редакцією О. Мельничука зазначається, що компетентність – це поінформованість, обізнаність, авторитетність [10, с. 175].

Міжнародна комісія Ради Європи у своїх документах розглядає поняття «компетентності» як загальні, ключові, базові вміння, базові фундаментальні способи пізнання, ключові кваліфікації, ключові уявлення, фундаментальні фонові знання. Компетентності, на думку експертів РЄ, передбачають:

– спроможність особистості сприймати і реагувати на індивідуальні та соціальні потреби;

– наявність у неї необхідного для реалізації цього комплексу стосунків цінностей, знань, умінь і навичок [5, с. 81].

Міжнародна комісія з питань стандартів професійного навчання, академічних досягнень та освіти (IBSTPI) трактує поняття «компетентність» як спроможність кваліфіковано проводити діяльність, виконувати завдання або роботу. Компетентність включає в себе низку знань, навичок і ставлень, що дають змогу особистості ефективно діяти або виконувати певні функції, спрямовані на досягнення відповідних стандартів у професійній галузі або діяльності. Для того, щоб полегшити процес оцінювання компетентностей, IBSTPI пропонує виділити у структурі цього феномену такі елементи: набуті знання, вміння, навички та навчальні досягнення [5, с. 83].

Окремі науковці [3; 12 та ін.], пропонуючи визначення поняття «компетенція», знаходять критерії для його диференціації від концепту «компетентність». Разом із А. Хуторським, І. Зимнюю та іншими авторами ми розуміємо під «компетенцією» сукупність взаємозв'язаних якостей особистості: знань, умінь, навичок та способів діяльності, трактуючи «компетентність» як володіння людиною відповідною компетенцією.

Важливо зауважити, що компетентність завжди виявляється у діяльності. Тому цілком логічно, що, розглядаючи проблему модернізації освіти та визначення вимог щодо кваліфікацій випускників ВНЗ, дослідники широко використовують термін «професійна компетентність».

Розуміння професійної підготовки як процесу особистісного розвитку та оволодіння досвідом майбутньої предметної діяльності дозволяє визначити компетентного фахівця як такого, що спрямований у майбутнє, зорієнтований на самоосвіту і самовдосконалення. Тому, як вважають дослідники, професійна компетентність – це сукупність ключової, базової та спеціальної компетентностей [1, с. 74].

Інше трактування зазначеного феномена передбачає готовність і здатність фахівця приймати ефективні рішення під час здійснення професійної діяльності [11, с. 16].

Слід зазначити, що коріння поняття «професійна компетентність» зародилося в

античний період і, поступово наповнюючись, набуло сучасного термінологічного оформлення. Різні його грані досліджуються у філософії, педагогіці, психології, соціології, теорії й методиці професійної освіти, акмеології, андрагогіці та інших гуманітарних науках і міждисциплінарних наукових напрямках.

Професійна компетентність – це інтегративна якість, яка включає рівень оволодіння професійними знаннями, вміннями та навичками, а також особистісну компетентність, яка виявляється, перш за все, у комунікативності, творчості і креативності. Важливим є також особистісна варіативність, гнучкість, готовність до постійного саморозвитку та самовдосконалення. Особистісний компонент професійної компетентності зумовлює здатність спеціаліста до самостійного вибору власної стратегії професійної діяльності в нових умовах праці [11, с. 23].

Саме в термінах професійної компетентності визначаються освітньо-кваліфікаційні характеристики фахівця сфери туризму. У відповідних програмних документах з напряму підготовки «Туризм» професійна компетентність визначається як сукупність фахових знань, умінь і навичок особистості, володіння спеціальною термінологією, розуміння сутності проблем фахової діяльності, наявність загальної культури спеціаліста. При цьому категорії «професіоналізм», «професійна компетентність» особистості тісно асоціюються з важливим соціально-психологічним феноменом – її конкурентоздатністю на ринку праці [8, с. 5].

Відтак пошук шляхів підвищення конкурентоздатності менеджерів туристичного бізнесу лежить у площині більш широкого й науково обґрунтованого впровадження компетентнісного підходу у процес професійної підготовки управлінських кадрів.

Як вказує О. Пометун, компетентнісний підхід в освіті – це спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток основних базових і предметних компетентностей, у результаті чого буде сформована загальна компетентність людини [9, с. 66].

«Метою компетентнісно спрямованої освіти є сприяння становленню людини як суб'єкта і проектувальника життя, усвідомлення свого життєвого шляху,» – вважає І. Єрмаков [2, с. 49].

Аналіз літературних джерел засвідчує наявність трьох груп поглядів науковців щодо трактування поняття «компетентнісний підхід»:

1) Компетентнісний підхід – «мода на компетентність». Прихильники цієї групи вважають, що популяризація у науковій літературі понять «компетентність» та «компетенція» є даниною європейській моді, а за своєю суттю вони є тотожними таким феноменам як «рівень підготовленості випускника», «навчальні вміння» та ін.

2) Компетентнісний підхід не є абсолютно новим для вітчизняної освіти. Дослідники цієї групи наголошують на тому, що орієнтація освіти на формування ключових компетенцій уже була відображена у працях В. Краєвського, І. Лернера, М. Скаткіна, М. Щедровицького та ін.

3) Компетентнісний підхід – одна з основ оновлення освіти. Науковці третьої групи схиляються до того, що нові терміни визначають напрям розвитку, а відтак і актуалізацію освіти різних цільових аудиторій [5, с. 89].

В. Лозовецька у своїх наукових працях наголошує на тому, що професійна підготовка фахівців туризму має здійснюватися із застосуванням компетентнісно-діяльнісного підходу, передбачаючи формування професійної, соціально-комунікативної компетентності та компетентності самоуправління.

Причому, застосування компетентнісного підходу у підготовці фахівця сфери туризму має передбачати створення оптимальних психолого-педагогічних умов щодо формування професійного мислення, спрямованого на:

- адаптацію особистості до сучасних соціально-економічних умов праці;
- формування комунікативності особистості, її здатності до відкритого спілкування, налагодження міжособистісних стосунків;
- формування функціональних професійних знань і умінь;

– оволодіння у професійній діяльності сучасними технологіями особистісного впливу на якість послуг і туристичного продукту [6, с. 28].

Висновки. Отже, зміна кваліфікаційних вимог до фахівця сфери туризму в умовах ринкового середовища формує нові цілі і мотиви, зумовлює перебудову структурних елементів професійної підготовки із застосуванням компетентнісного підходу, необхідність формування відповідного рівня компетентності особистості з дотриманням принципів системності та свідомості щодо формування її професійного мислення. З таких позицій ефективна професійна підготовка майбутніх менеджерів сфери туризму має передбачати аналіз соціально-економічних потреб та вимог суспільства, урахування особливостей сучасної професійної праці, системну організацію професійно-зорієнтованої проектної діяльності майбутнього фахівця із розв'язанням реальних професійних завдань і проблем.

Література:

1. Адольф В.А. Формирование профессиональной компетентности будущего учителя / Владимир Адольф // Педагогіка. – 1998. – №1. – С. 72 – 75.
2. Єрмаков І. Феномен компетентнісно спрямованої освіти [Текст] / І.Єрмаков // Вересень. – 2003. – №3. – С. 47 – 50.
3. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата современного образования // Интернет-журнал «Эйдос». – 2006. – 5 мая [Електронний ресурс] – Режим доступу: 05.11.2007: <<http://www.eidos.ru/journal/2006/0505.htm>. >. – Загол. з екрану.
4. Івченко А.О. Тлумачний словник української мови / А.О. Івченко. [Худож. – оформлювач І.В. Осипов]. – Харків: «Фоліо», 2005. – 540 с. – (Б-ка державної мови).
5. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / [Бібік Н.М., Ващенко Л.С., Локшина О.І., Овчарук О.В., Пометун О.І. та ін.] під заг. ред. О.В.Овчарук. – К.: «К.І.С.», 2004. – 112 с.
6. Лозовецька В.Т. Теоретичні і практичні засади застосування компетентнісно-діяльнісного підходу у підготовці фахівця туризму / Туристична освіта в Україні: проблеми і перспективи: Зб. наук. праць. – Київ: Тонар, 2007. – С. 28 – 35.
7. Ожегов С.И. Словарь русского языка. / С.И. Ожегов – М. : Русский язык, 1984. – 798 с.
8. Освітньо-професійна програма підготовки «Бакалавра» напряму підготовки 6.140103 «Туризм»: ГСВОУ 6.140103-2011. – [Чинний від 2010-08-11]. – К.: Галузевий стандарт вищої освіти України. 2011. – 20 с.
9. Пометун О. Компетентнісний підхід - найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти [Текст] / О.Пометун // Рідна школа. – 2005. – №1. – С. 65 – 69.
10. Словник іншомовних слів / [авт.-уклад. О.С. Мельничук]. – К.: Головна редакція УРЕ, 1977. – 775 с.
11. Формування професійної компетентності фахівця сфери послуг і туризму: навчально-методичний посібник / [В.Т.Лозовецька, Л.Б.Лук'янова, Л.В.Козак та ін.] : за заг. ред. В.Т. Лозовецької – К. : 2010. – 382 с.
12. Хуторской А. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированного образования // Народное образование. – 2003. – №2. – С. 58 – 64.
13. Macmillan English Dictionary for advanced Learners: International Student Edition. Macmillan Publishers Limited, 2007. – 1749 p.

Стаття присвячена проблемі покращення якості професійної підготовки майбутніх менеджерів сфери туризму шляхом реалізації потенціалу компетентнісного підходу.

Ключові слова: компетентність, професійна компетентність, компетентнісний підхід, менеджери сфери туризму.

Статья посвящена проблеме повышения качества профессиональной подготовки будущих специалистов сферы туризма путём реализации потенциала компетентностного подхода.

Ключевые слова: компетентность, профессиональная компетентность, компетентностный подход, менеджеры сферы туризма.

The article is dedicated to the issue of increasing efficiency of professional training of future experts in the tourism industry by means of realisation of the potential of the competence-based approach.

Keywords: competence, professional competence, competence-based approach, tourism managers.